

ПРИЛОГ АНАЛИЗИ ПРОЦЕНЕ СВЕСТИ ЗАПОСЛЕНИХ НА ТЕМУ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Анита Петровић¹ Варвара Лазаревић² Бранко Савић³ Петра Тановић⁴

Резиме: Чињеница је да само мотивисани и физички и ментално здрави радници могу пружити потпун учинак на свом послу. До безбедног и здравог радног места долази се уз постојања поверења и сарадње на релацији послодавац радник, као и обавештености радника о неопходности поштовања свих прописа и процедура из ове области. С тим у вези рад се бави искуствима поменуте проблематике уз приказ резултата анкетног истраживања међу грађанима Новог Сада спроведеног поводом Међународног дана безбедности и здравља на раду. Резултати показују да су радници у високом проценту упознати са опасностима и штетностима на свом радном месту, као и да их је са њима упознао углавном послодавац. Међутим кад је у питању информисаност о акту о процени ризика и употреби личних заштитних средстава проценат је знатно нижи.

Кључне речи: безбедност и здравље на раду, свест запослених, процена ризика, анкета.

CONTRIBUTION TO ANALYSIS OF EMPLOYEE AWARENESS ASSESSMENT OF OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH

Abstract: The fact is that only motivated and physically and mentally healthy workers can provide full performance in their work. A safe and healthy workplace is achieved with the existence of trust and cooperation between the employer and employee, as well as informing the employees about the impossibility of respecting all regulations and procedures in this area. In this regard, the paper deals with the experiences of the mentioned issue with the presentation of the results of a survey conducted among the citizens of Novi Sad conducted on the occasion of the International Day for Safety and Health at Work. The results show that a high percentage of employees are aware of the dangers of harm in their workplace, and that they were introduced to them mainly by the employer. However, when it comes to information about the act on risk assessment and the use of personal protective equipment, the percentage is significantly lower.

Key words: occupational safety and health, employee awareness, risk assesment, survey.

1. УВОД

Сваки радник има право на здрав рад, а подразумева остваривање услова рада у којима су предузете мере и активности са циљем да се заштити живот и здравље запослених. Спровођењем утврђених правила, мера и стандарда о условима рада као и њихово константно усаглашавање са друштвено-економским и техничко-технолошким развојем постиже се пун ефекат прогреса у овој области. Заштита на раду не обухвата само заштиту од повреда и превенцију професионалних болести. Потребно је нагласити интердисциплинарни и мултидисциплинарни карактер ове области и потребу за укључивањем стручњака из разних профила у решавању проблема здравља на раду а то су пре свега организација рада, техника, технологија, медицина рада, ергономија, антропологија, право заштите на раду, педагогија и андрагогија, психологија, екологија, социологија, економија [1].

Може се рећи да је заштита здравља и безбедности на раду значајна са аспекта не само појединачног и колективног здравља већ и у склопу развоја предузећа у оквиру менаџмента људских ресурса. Већи учинак се показује у условима у којима су радници здрави физички и ментално, мотивисани за рад јер само тако су успешни и остварени на послу. Такође, изузетно

¹ др, Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду, petrovic.a@vtsns.edu.rs:

² мсп, Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду, lazarevic@vtsns.edu.rs:

³ др, Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду, savic@vtsns.edu.rs:

⁴ др, Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду, tanovic@vtsns.edu.rs:

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференције напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

је значајно да радници буду свесни својих легитимних права везаних како за радне односе тако и за права везана за безбедан и здрав рад. Истовремено се морају створити услови у којима су јасно препознати и дефинисани ризици, мере за њихово делимично или потпуно уклањање и процедура понашања радника у циљу одржавања ризика на захтеваном нивоу. С тим у вези увек је препорука да менаџмент предузећа улаже максималне напоре у одговорно вођење и унапређење у овој области.

Наиме, кључни феномен од кога се полази у дефинисању превентивних и корективних мера у заштити на раду је препознавање и постојање феномена ризика. Постоје разне дефиниције овог појма, које сублимишу вероватноћу да се деси одређена повреда или професионално обољење на одређеном месту у радној околини као последица изложености одређеним агенсима или оно настаје као последица непожељних околности.

Позната је чињеница да у Републици Србији стање у области безбедности и здравља на раду није на адекватном нивоу из читавог низа разлога. Законска регулатива је највећим делом усаглашена са политиком Европске уније, али је њихова имплементација још непотпуна. Потребно је улагање у развој домаће привреде, економско оснаживање и стварање финансијских средстава која би се перманентно улагала у безбедан и здрав рад. У већини привредних делатности, пре свега у индустрији дефинисани су не само ризици у одређеним местима у производном процесу, него и механизми како да се они превазиђу, савременом технологијом, мерама заштите на машинама, добром организацијом рада као и процедурама у вођењу технолошког поступка. Потом мора се уважити чињеница да у Србији радници имају недовољно изграђену свест о значају безбедног рада и потребу стриктног и безусловног поштовања процедура од одржавања хигијене, преко извођења радног процеса до ношења личне заштитне опреме. Као резултат помака у овим сегментима може се очекивати релативно брз прогрес у области заштите на раду и праћење трендова развијених и богатијих друштава.

Током 2021. године у Републици Србији је 70 радника изгубило животе као последица тешких повреда на раду или на самом радном месту, што је орјентационо 6 смрти месечно, односно сваких 5 дана у просеку дође до једног смртог случаја у Србији из ових разлога.

Процењује се да ће још 30.000 људи изгубити живот у Европској унији током ове деценије уколико се радна места не учине безбеднијим. Процену је дала Европска конфедерација синдиката пред Светски дан безбедности и здравља на раду [2].

2. ПОДИЗАЊЕ СВЕСТИ ЗАПОСЛЕНОГ КАО ЧИНИЛАЦ БЕЗБЕДНОГ РАДА

Након што се дефинисао проблем недовољне свести радника о потреби очувања здравља запослених и њихове безбедности неопходно је изнаћи и механизме за његово решавање. Потрено је поћи од добре законске регулативе која мора бити прилагођена особеностима сваког предузећа. Правилницима о заштити на раду и другим општим актима послодаваца регулишу се правила у погледу нпр. одржавања и коришћења личне заштитне опреме, организовање безбедоносне обуке, полагања кратких курсава.

Први корак који менаџмент за људске ресурсе треба да спроведе је запошљавање кандидата који су већ „освешћени“ у области безбедности на раду, односно оних који делују одговорније, опрезније, кооперативније и самим тим мање склоних повређивању. Мора се уважавати и потреба физичких предиспозиција за поједина захтевнија радна места, не само као снага и кондиција, већ добри рефлексивни вид и слух од којих и зависи највише безбедност на радном месту.

Иако запослени имају иницијалну свест о ризицима везаним за радни процес отрено је спроводити перманентну или бар периодичну обуку како да се ови ризици боље упознају, избегну или сведу на занемарљив ниво. Посебно је важно упознати запослене не само са повредама него и са професионалним обољењима, поготово оних која настају као последица дужег постепеног излагања одређеним агенсима. Утврђено је да искуснији радници улазе у фазу индоленције према одређеним ризицима, несвесни да је потребан некад дужи период да се

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференција напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

последнице појаве, али да је њихов учинак често неизлечив, а може бити и фаталан. Обука се првенствено мора спровести код нових радника који почињу да раде на одређеном радном месту. Веома је корисно да компаније израде посебне приручнике о опасностима и штетностима на радним местима и процедурама за безбедани здрав рад. Поред потребе да се та литература прочита, на одређеним радним местима је потребно полагати тестове након обуке или је процедура да их сви радници полажу из неких општих проблема безбедности и здравља на раду.

У циљу промоције безбедног и здравог рада могуће је организовати и такмичења из ових области у којима су награде за групе и појединце стимуланс за додатно усавршавање.

2.1. Подизање свести о безбедности и здрављу на раду у току образовања и школовања као и доживотног учења

Подизање свести о безбедном и здравом раду је нужност о којој се говори на нивоу целе државе, којим би се унапредила спремност запослених за преузимање одговорности код послодавца у радном процесу на радном месту и радној околини. Безбедност и здравље на раду би требали да буду укључени у едукацију појединаца од најранијег узраста и пре његовог професионалног опредељења.

Нарочито је значајно да се ученици стручних школа што раније упознају са опасностима и штетностима на кључним радним местима везаним за занимања која су одабрали. Ови циљеви се могу оствари уз сарадњу институција које се баве образовањем са предузећима, као и институцијама које се баве безбедношћу и здрављем на раду па и само здрављем.

Први корак код подизања свести о безбедности и здрављу на раду је развој свести о значају одржавања, властитог здравља и потреби превенције која увек даје већи учинак него лечење. Потом је потребно приближавати кроз образовно васпитни систем шта значи безбедан и здрав рад, који су ризици у радном окружењу, како се избегавају и који су бенефити чувања сопственог здравља по појединца, предузеће и на крају друштво као целину. Модел укључивања у образовни систем може да се реализује и у форми „доживотног“ учења, када укључује наставно особље у школама, представнике локалних самоуправа и родитеље.

Сама форма убацивања ових образовних садржаја може да се одвија кроз предавања на часовима, и кроз ван наставне активности, трибине, гостујућа предавања, секције, праксу, радионице. Обука би поред ученика требала да укључи и наставно особље уз евалуацију остварених резултата.

Што се садржаја саме едукације тиче она треба да буде на различитом нивоу у зависности од степена школске спреме којој се презентује, са циљем ефективнијег извршење послова из своје надлежности, односно примену мера из ове области. Постоје идеје да континуирана едукација/обука из безбедности и здравља на раду треба да буде организована на три нивоа: основна едукација/обука; напредна едукација/обука; привредно оријентисана едукација/обука [1]. Тема свих нивоа едукације је безбедност радног места и радне околине и важност очувања здравља. Развој технике и технологије данас омогућава примену најсавременијих метода у настави, преношења стечених знања на друге са циљем спашавања људских живота, смањење броја професионалних обољења и повреда запослених. Обзиром да се ради о апликативној научној дисциплини обука треба да буде изразито окренута према пракси. У област напредне обуке треба да буду укључена лица за безбедност и здравље на раду, одговорна лица за преглед и испитивање опреме за рад, одговорна лица за испитивање услова радне околине, инспектори рада, послодавци, и запослени. Обука се мора спроводити у законским оквирима уз сарадњу са високошколским установама као најкомпетентнијим носиоцима знања у овој области.

Резултати истраживања о свести запослених у безбедности и здрављу на раду могу се проверити најлакше кроз анкетне упитнике. Као пример у раду ће бити приказани резултати анкете спроведене међу запосленима у Анкари 2017. године [3].

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференције напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

Табела 1 - Питање: Да ли је процена ризика на радном месту ефикасно средство за превенцију повреда на раду и професионалних болести?

	Фреквенција	Процент
Апсолутно се слажу	891	21,7
Слажу се	1168	28,4
Нема став	789	19,2
Не слаже се	825	20,2
Апсолутно се не слажу	433	10,6

За анализу је изабран став радника према процени ризика као опште познатој и сигурној процедури за повећање нивоа безбедности на радном месту. Види се да афирмативан став према процени ризика има око 48 % запослених

Резултати друге анкете спроведене у Сједињеним Америчким Државама приказују генерално да ли се радници осећају сигурно на радном месту у периоду 2019. - 2021. године [4].

Табела 2 - Задовољство радника са мерама безбедности и здравља на раду на својим радним местима

	2019	2020	2021	2020-21% измена
Број радника	74	65	72	+7
Мушкарци	79	65	70	+5
Жене	68	65	75	+10
Белци	78	69	74	+5
Друге расе	67	59	68	+9
Диплома колеџа	71	71	73	+2
Без дипломе	77	61	71	+11

Упадљиво је повећање осећаја несигурности на радном месту током 2020. године код свих испитиваних група, највероватније као резултат пандемије COVID 19.

3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Поводом Међународног дана безбедности и здравља на раду (28. 4. 2022. год.), Висока техничка школа организовала је уличну акцију којом је указано на важне аспекте окружења који значајно утичу на здравље и безбедности запослених.

Овом приликом указано је на основне проблеме са којима се запослени могу суочити, а била је и приказана опрема и средства за безбедно радно и пословно окружење.

Важан део овог догађаја јесте анкетирање грађана Новог Сада на тему безбедности и здравља на раду на основу личних искустава.

Анкетирање је обављено у Футошкој улици, испред објекта Високе техничке школе струковних студија у Новом Саду, у току времена трајања поменуте акције (од 11 до 13 сати).

Упитником је обухваћен део суграђана млађе, средње и старије популације новосађана, којима је било понуђено да одговоре на осам питања из области безбедности и здравља на раду.

Питања су обухватила све аспекте области безбедности и здравља на раду: да ли је појединац запослен, колико је упознат са опасностима и штетностима које његово/њено радно

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференција напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

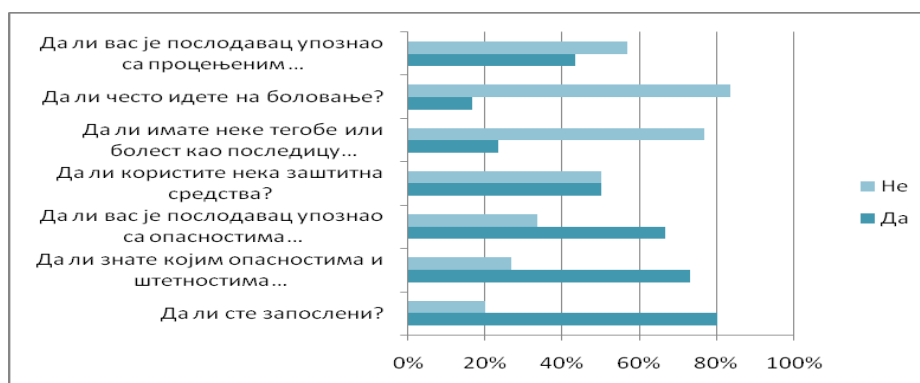
место носи, какав је однос послодавца на ову тему, те да ли имају неке здравствене тегобе, користе боловање и сл.

Слика 1 - Анкетирање грађана Новог Сада поводом Међународног дана безбедности и здравља на раду

Већи део анкетираних суграђана је запослен чак 80%, те су самим тим и позитивно одговорили на питање: „Да ли знате којим опасностима и штетностима сте изложени на свом радном месту?“. Око 73% испитаника одговорило је да су упознати са могућим опасностима и штетностима. Блоку првих питања придружује се и одговор да је више од половине испитаних (око 67%) имало прилику да их послодавац упозна са опасностима и штетностима за њихово радно место.

Посебну пажњу изазива одговор на питање „Да ли користите нека заштитна средства?“ где је однос одговора пола-пола (50%). Аутори рада закључка су да истраживање треба наставити, јер иако је велики број анкетираних информисан, ипак део њих не користи заштитна средства. Поједини испитаници наводили су која заштитна средства користе и на који начин и у којим приликама, али тај део, због разноврсности одговора, није графички приказан (слика 2).

Слика 2 - Резултати анкете запослених Новосађана у вези здравља на раду изражени у процентима

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференције напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

Упитником обухваћен део популације запослених новосађана није у великом броју одговорио да има одређене тегобе или болести као последицу изложености опасностима и штетностима на радном месту (23%), као и да мали број запослених често иде на боловање (17%).

Занимљив је и податак везан за процену ризика за одређено радно место, где је готово сличан однос позитивних (43%) и негативних одговора (57%). Поредићи претходни одговор да око 73% испитаника „зна“ којим опасностима и штетностима су изложени, а само 43% је позитивним одговором означило да их је и послодавац информисао о процењеном ризику за њихово радно место (табела 3).

Табела 3 - Резултати анкете запослених новосађана у вези здрављана раду -

Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду

Међународни дан безбедности и здравља на раду - анкета грађана Новог Сада на дан 28.04.2022. год.	Да	Не
Да ли сте запослени?	80%	20%
Да ли знате којим опасностима и штетностима сте изложени на свом радном месту?	73%	27%
Да ли вас је послодавац упознао са опасностима и штетностима на радном месту?	67%	33%
Да ли користите нека заштитна средства?	50%	50%
Да ли имате неке тегобе или болест као последицу изложености опасностима и штетностима на радном месту?	23%	77%
Да ли често идете на боловање?	17%	83%
Да ли вас је послодавац упознао са процењеним ризиком за ваше радно место?	43%	57%

Циљ акције запослених и студената Високе техничке школе било је подизање нивоа свести о значају безбедности и здравља на раду, а добијени резултати само су део истраживања која показују разноврсне аспекте информисања грађана и запослених на ову тему.

4. ЗАКЉУЧАК

Анализом добијених резултата долази се до закључка да су анкетирани грађани Новог Сада у великој мери (око 2/3 упознати са ризицима којима су изложени на радном месту, а чак 67% се позитивно изразило о сарадњи са послодавцем у смислу информисаности о овој теми. 43% запослених упознато је са актом о процени ризика што је недовољно, али знатно више од процента у многим земљама. Примера ради у Турској у главном граду Анкари процену ризика препознаје око 48% запослених.

5. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Живковић, С.: Улога и значај лица за безбедност и здравље на раду у привредним друштвима у Републици Србији, Факултет заштите на раду Ниш 2011.
- [2] <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/nezavisnost-bezbednji-uslovi-rada-cuvaju-zivote-radnika>, април 2022.
- [3] Report, survey how occupational Safety Experts Carryout there roles and responsibilities, CSBG, Ankara, 2017.
- [4] <https://news.gallup.com/poll/354593/workers-satisfaction-job-safety-rebounds.aspx>, април 2022.